

KLASA 5

1. Prehistoria

Uczeń zna i rozumie pojęcia: homo sapiens, paleolit, neolit, rewolucja neolityczna, rewolucja metalurgiczna, rewolucja urbanistyczna.

Uczeń umie:

- opisać warunki życia człowieka w czasach prehistorycznych;
- omówić przemiany zachodzące w trybie życia ludzi w czasach prehistorycznych.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki przemian zachodzących w życiu ludzi w czasach prehistorycznych;
- wpływ warunków naturalnych na warunki życia najdawniejszych ludzi;
- przyczyny prowadzenia koczowniczego, a następnie osiadłego trybu życia przez ludzi w czasach prehistorycznych.

2. Starożytne cywilizacje Wschodu

Uczeń zna i rozumie pojęcia: sieć nawadniająca, politeizm, faraon, piramida, hieroglify, Kodeks Hammurabiego, monoteizm, Biblia (Stary Testament), Dekalog.

Uczeń umie:

- omówić warunki życia starożytnych mieszkańców Mezopotamii, Egiptu i Palestyny;
- opisać wierzenia i formy kultu religijnego starożytnych mieszkańców Mezopotamii, Egipcjan i Izraelitów;
- wyjaśnić różnice między politeizmem i monoteizmem;
- wymienić najważniejsze osiągnięcia kulturowe ludów starożytnego Bliskiego Wschodu oraz Indii i Chin;
- scharakteryzować sposób sprawowania władzy i organizacji społeczeństwa w państwach starożytnego Bliskiego Wschodu.

Uczeń rozumie:

- związki między warunkami naturalnymi a życiem starożytnych mieszkańców Mezopotamii, Egiptu, Palestyny, Indii i Chin.

3. Starożytna Grecja

Uczeń zna i rozumie pojęcia: polis, Hellada, Hellenowie, wielka kolonizacja, igrzyska olimpijskie, filozofia, kultura hellenistyczna, demokracja, oligarchia, tyrania, tragedia, komedia.

Uczeń umie:

- opisać warunki naturalne starożytnej Grecji;
- wskazać zasięg geograficzny cywilizacji starożytnych Greków;
- scharakteryzować różne sposoby organizacji społeczeństwa i sprawowania władzy w greckich polis;
- omówić osiągnięcia kulturowe starożytnych • przedstawić życie religijne starożytnych Greków.

Uczeń rozumie:

- wpływ warunków naturalnych na życie mieszkańców Hellady;
- przyczyny i skutki wielkiej kolonizacji, wojen perskich i podbojów Aleksandra Wielkiego;
- wpływ osiągnięć kulturalnych starożytnych Greków na kulturę późniejszych epok.

4. Starożytny Rzym

Uczeń zna i rozumie pojęcia: republika, senat, senator, konsul, trybun ludowy, plebejusze, patrycjusze, cesarz, cesarstwo, imperium,

romanizacja, Cesarstwo Wschodniorzymskie, Cesarstwo Zachodniorzymskie, barbarzyńcy, legion, niewolnik, gladiator, wędrówki ludów.

Uczeń umie:

- opowiedzieć o legendarnych początkach Rzymu;
- scharakteryzować republikę i cesarstwo jako systemy organizacji społeczeństwa i sprawowania władzy w starożytnym Rzymie;
- przedstawić podboje rzymskie;
- opowiedzieć o wierzeniach religijnych starożytnych Rzymian;
- wskazać zasięg geograficzny i omówić osiągnięcia cywilizacji rzymskiej;
- opowiedzieć o powstaniu i rozwoju chrześcijaństwa;
- opisać upadek Cesarstwa Rzymskiego na Zachodzie.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki podbojów rzymskich;
- przyczyny upadku republiki i powstania cesarstwa;
- przyczyny podziału Imperium Rzymskiego i upadku Cesarstwa na Zachodzie;
- oddziaływanie cywilizacji rzymskiej na terytoriach podbitych przez Rzymian (konsekwencje w życiu społecznym i religijnym oraz kulturze);
- znaczenie osiągnięć cywilizacji rzymskiej w dziejach kultury europejskiej kolejnych epok.

5. Bizancjum i świat islamu

Uczeń zna i rozumie pojęcia: Cesarstwo Wschodnie, Bizancjum, schizma wschodnia, islam, Koran.

Uczeń umie:

- opisać sytuację gospodarczą, społeczną, religijną i polityczną Bizancjum;
- przedstawić kształtowanie się i opisać cechy charakterystyczne religii islamskiej;
- opisać powstanie imperium arabskiego i wskazać jego zasięg terytorialny;
- przedstawić kulturę islamu w pierwszych wiekach istnienia tej religii.

Uczeń rozumie:

- znaczenie Bizancjum dla przetrwania zdobyczy starożytnej cywilizacji grecko-rzymskiej;
- rolę chrześcijaństwa jako fundamentu kształtującej się w średniowieczu kultury europejskiej;
- okoliczności powstawania nowych państw na obszarach Cesarstwa Zachodniego.
- skutki powstania religii islamskiej.

6. Europa w średniowieczu – państwo i religia

Uczeń zna i rozumie pojęcia: państwo Franków, inwestytura, konkordat wormacki, apostołowie Słowian, krucjata, zakon rycerski, cesarstwo rzymskie, traktat w Verdun, Królestwo Jerozolimskie.

Uczeń umie:

- opisać kształtowanie się i rozwój państwa Franków oraz imperium Karola Wielkiego;
- przedstawić kształtowanie się pierwszych państw słowiańskich;
- przedstawić kształtowanie się cesarstwa Ottonów;
- wskazać na mapie nowe państwa powstałe we wczesnośredniowiecznej Europie;
- omówić proces chrystianizacji państw słowiańskich;
- opowiedzieć o konflikcie między cesarstwem a papieżem o inwestyturę;
- przedstawić przebieg krucjat i powstanie zakonów rycerskich.

Uczeń rozumie:

- znaczenie przyjęcia chrześcijaństwa dla kształtowania się państw;
- znaczenie renesansu karolińskiego dla kultury europejskiej;
- przyczyny i skutki: krucjat, konfliktu między papieżem a cesarstwem, traktatu w Verdun.

7. Europa w średniowieczu – społeczeństwo i kultura

Uczeń zna i rozumie pojęcia: styl gotycki, styl romański, uniwersytet, uniwersalizm, stan społeczny, feudalizm, lenno, hołd lenny, drabina feudalna, kultura rycerska, cech, zakon.

Uczeń umie:

- opisać cechy budownictwa romańskiego i gotyckiego oraz podać jego przykłady w Europie i Polsce;
- opisać społeczeństwo średniowieczne;
- wskazać różnice pomiędzy stanami średniowiecznego społeczeństwa;
- przedstawić funkcjonowanie i zadania średniowiecznego uniwersytetu;
- przedstawić cechy średniowiecznego uniwersalizmu kulturowego;
- opisać system lenny – zależności między wasalem a seniorem;
- opisać życie na wsi i w mieście w czasach średniowiecza;
- wskazać zmiany zachodzące na średniowiecznej wsi;
- opisać działania zakonów i ich role w różnych dziedzinach

życia. Uczeń rozumie:

- znaczenie średniowiecznego uniwersytetu dla rozwoju kultury i nauki;
- genezę uniwersalizmu w kulturze średniowiecznej;
- zmiany zachodzące w architekturze średniowiecznej Europy;
- znaczenie systemu lennego dla kształtowania się społeczeństwa średniowiecznego;
- znaczenie Kościoła w rozwoju nauki, architektury i sztuki w średniowiecznej Europie;
- różnice pomiędzy stanami średniowiecznego społeczeństwa.

8. Polska w okresie wczesnopiastowskim

Uczeń zna i rozumie pojęcia: gród, drużyna, osada służebna, ludność służebna, dynastia, misja, kanonizacja, biskupstwo, arcybiskupstwo, monarchia patrymonialna, ustrój prawa książęcego, prawo rycerskie, zjazd w Gnieźnie.

Uczeń umie:

- opisać powstanie państwa polskiego;
- scharakteryzować politykę wewnętrzną i zewnętrzną Mieszka I i Bolesława Chrobrego;
- przedstawić kryzys i odbudowę państwa pierwszych Piastów;
- wskazać zmiany zachodzące w polityce wewnętrznej i zewnętrznej pierwszych Piastów;
- opisać społeczeństwo Polski wczesnopiastowskiej;
- wskazać na mapie ziemie polskie za panowania pierwszych Piastów.

Uczeń rozumie:

- znaczenie przyjęcia chrztu przez Mieszka I w dziejach Polski;
- znaczenie zjazdu w Gnieźnie i koronacji Bolesława Chrobrego;
- przyczyny i skutki kryzysu monarchii piastowskiej za panowania Mieszka II;
- przyczyny rozbicia dzielnicowego Polski.

9. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego

Uczeń zna i rozumie pojęcia: dzielnica senioralna, monarchia Henryków śląskich, Krzyżacy, lokacja na prawie niemieckim.

Uczeń umie:

- wskazać na mapie ważniejsze dzielnice ziem polskich

w czasach rozbicia dzielnicowego;

- wymienić skutki rozbicia dzielnicowego Polski;
- opisać kolejne etapy procesu jednoczenia ziem polskich;
- wskazać na mapie państwo krzyżackie;
- opisać rozwój państwa krzyżackiego i jego konflikty z Polską;
- omówić zagrożenie tatarskie ziem polskich;
- przedstawić zmiany zachodzące w społeczeństwie i gospodarce ziem polskich w XII–XIII wieku.

Uczeń rozumie:

- wpływ rozbicia dzielnicowego na sytuację polityczną, gospodarczą i społeczną ziem polskich;
- przyczyny dążeń zjednoczeniowych na ziemiach polskich w okresie rozbicia dzielnicowego;
- rolę Kościoła w procesie jednoczenia ziem polskich.

10. Polska w okresie późnego średniowiecza

Uczeń zna i rozumie pojęcia: Akademia Krakowska, Korona Królestwa Polskiego, unia personalna, przywilej koszycki, wielka wojna z zakonem krzyżackim, I pokój toruński, wojna trzynastoletnia, II pokój toruński.

Uczeń umie:

- opisać zmiany zachodzące w Polsce za panowania Kazimierza Wielkiego;
- przedstawić politykę zewnętrzną Kazimierza Wielkiego;
- opowiedzieć o próbach rozwiązania konfliktu polsko-krzyżackiego w czasach Kazimierza Wielkiego;
- omówić panowanie Andegawenów w Polsce;
- przedstawić okoliczności zawarcia polsko-litewskiej unii personalnej w Krewie;
- opowiedzieć o stosunkach polsko-krzyżackich za panowania pierwszych Jagiellonów;
- przedstawić politykę dynastyczną pierwszych Jagiellonów w Europie Środkowej;
- omówić proces kształtowania się polskiej monarchii stanowej i sejmu walnego oraz wzmocnienia pozycji szlachty w państwie.

Uczeń rozumie:

- genezę i znaczenie przydomka Wielki nadanego królowi Kazimierzowi;
- przyczyny i skutki unii w Krewie;
- wpływ przywilejów szlacheckich na zmiany w funkcjonowaniu państwa;
- skutki odzyskania Pomorza Gdańskiego przez Polskę.

KLASA 6

1. Wielkie odkrycia geograficzne

Uczeń zna i rozumie pojęcia: cywilizacje prekolumbijskie, konkwistador, misje, kolonia.

Uczeń umie:

- scharakteryzować cywilizacje prekolumbijskie;
- opowiedzieć o wielkich odkryciach geograficznych;
- przedstawić najsłynniejszych żeglarzy odkrywców przełomu XV i XVI wieku oraz odkryte przez nich ziemie;
- omówić początki kolonializmu europejskiego oraz działalność Europejczyków w koloniach;
- wskazać na mapie trasy wypraw odkrywczych i pierwsze kolonie państw europejskich.

Uczeń rozumie:

- przyczyny wielkich odkryć geograficznych;
- skutki gospodarcze, polityczne i społeczne wielkich odkryć geograficznych dla Europy i obszarów kolo2. **Renesans w Europie i złoty wiek kultury polskiej**

Uczeń zna i rozumie pojęcia: renesans (odrodzenie), humanizm, humanista, złoty wiek.

Uczeń umie:

- omówić cechy charakterystyczne kultury renesansowej;
- przedstawić renesansową wizję świata i człowieka;
- wskazać wielkich mistrzów renesansu w Europie i podać przykłady ich dokonań;
- przedstawić postać Jana Gutenberga i kulturowe konsekwencje wynaleźnia przez niego ruchomej czcionki drukarskiej;
- wymienić wybitnych polskich twórców renesansowych i ich dzieła;
- wskazać cechy charakterystyczne architektury renesansowej;
- wskazać przykłady budownictwa renesansowego w Polsce i innych krajach europejskich.

Uczeń rozumie zmiany, jakie zaszły w sztuce i postrzeganiu świata w dobie odrodzenia.

3. Reformacja i reforma katolicka

Uczeń zna i rozumie pojęcia: reformacja, reforma katolicka, kontrreformacja, protestanci, luteranie, kalwiniści, anglikanie, sobór trydencki, jezuita, wojna religijna.

Uczeń umie:

- omówić kryzys Kościoła w XV wieku;
- przedstawić wystąpienie Marcina Lutra i kształtowanie się kolejnych wyznań protestanckich – kalwinizmu i anglikanizmu;
- wyjaśnić przyczyny i omówić przebieg konfliktów na tle religijnym w Europie XVI wieku;
- opowiedzieć o reformie katolickiej – przedstawić postanowienia soboru w Trydencie;
- omówić działalność jezuitów i ich rolę w procesie kontrreformacji.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki reformacji;
- znaczenie zmian zachodzących w Kościele katolickim w XVI wieku;
- przyczyny wojen religijnych.

4. Polska ostatnich Jagiellonów

Uczeń zna i rozumie pojęcia: pańszczyzna, folwark, gospodarka folwarczno-pańszczyźniana, hołd pruski, konfederacja warszawska, unia realna, Rzeczpospolita Obojga Narodów, unia brzeska.

Uczeń umie:

- opisać rządy Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta;
- przedstawić genezę hołdu pruskiego;
- przedstawić przyczyny zawarcia polsko-litewskiej unii realnej;
- scharakteryzować gospodarczą i polityczną pozycję szlachty w Rzeczypospolitej;
- przedstawić funkcjonowanie systemu politycznego demokracji szlacheckiej;
- przedstawić mniejszości religijne i narodowościowe w Rzeczypospolitej XVI wieku.

Uczeń rozumie:

- znaczenie hołdu pruskiego i powstania Prus Książęcych;
- przyczyny i skutki zawarcia polsko-litewskiej unii realnej;
- pozytywne i negatywne strony funkcjonowania systemu demokracji szlacheckiej;
- znaczenie konfederacji warszawskiej dla zachowania tolerancji religijnej w Rzeczypospolitej.

5. Rzeczpospolita w okresie pierwszych wolnych elekcji

Uczeń zna i rozumie pojęcia: wolna elekcja, bezkrólewie, interreks, pacta conventa, *Artykuły henrykowskie*, piechota wybraniecka.

Uczeń umie:

- opisać przebieg wolnej elekcji;
- przedstawić okoliczności powstania *Artykułów henrykowskich* i pacta conventa;

- przedstawić politykę wewnętrzną i zewnętrzną pierwszych królów wybranych w drodze wolnej elekcji.

Uczeń rozumie

- wpływ wolnych elekcji na system polityczny Rzeczypospolitej.

6. Rzeczpospolita w XVII wieku

Uczeń zna i rozumie pojęcia: potop szwedzki, traktaty welawsko-bydgoskie, rokosz, rejestr kozacki, sarmatyzm, husaria, ugoda perejasławska, pokój w Oliwie, odsiecz wiedeńska.

Uczeń umie:

- omówić udział Rzeczypospolitej w konfliktach zbrojnych XVII wieku – wojny z Rosją, Turcją i Szwecją, powstanie Chmielnickiego;
- wskazać najważniejsze bitwy wojen prowadzonych przez Rzeczpospolitą;
- przedstawić na mapie zmiany granic Rzeczypospolitej w XVII wieku;
- opisać przemiany polityczne, społeczne, gospodarcze i wyznaniowe (kontrreformacja) zachodzące w XVII-wiecznej Rzeczypospolitej;
- przedstawić kulturę epoki baroku – ideowe podstawy, architekturę, malarstwo;
- rozpoznać architekturę barokową i podać przykłady budownictwa tej epoki;
- scharakteryzować sarmatyzm;
- ocenić następstwa wojen prowadzonych przez Rzeczpospolitą – wpływ na życie gospodarcze, polityczne i społeczne.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki wojen toczonych przez Rzeczpospolitą w XVII wieku;
- specyfikę sarmatyzmu na tle baroku europejskiego.

7. Europa w XVII i XVIII wieku
Uczeń zna i rozumie pojęcia: monarchia parlamentarna, restauracja, monarchia absolutna, Wersal, oświecenie, absolutyzm oświecony.

Uczeń umie:

- omówić główne etapy wojny trzydziestoletniej;
- wskazać konsekwencje wojny trzydziestoletniej – przemiany w sztuce wojennej, demografii i gospodarce Europy;
- opisać funkcjonowanie monarchii absolutnej na przykładzie Francji Ludwika XIV;
- przedstawić drogę do monarchii parlamentarnej w Anglii;
- omówić reformy oświeceniowe w Prusach, Rosji i Austrii;
- scharakteryzować filozofię, architekturę, sztukę i naukę oświecenia oraz wskazać głównych przedstawicieli europejskiego oświecenia.

Uczeń rozumie:

- zasadę „król panuje, lecz nie rządzi”;
- koncepcje trójpodziału władzy i umowy społecznej;
- zmiany, które zaszły w państwach sąsiadujących z Rzeczpospolitą, i ich wpływ na sytuację państwa polsko-litewskiego.

8. Rzeczpospolita w czasach saskich

Uczeń zna i rozumie pojęcia: wielka wojna północna, sejm niemy, Collegium Nobilium, traktat trzech czarnych orłów.

Uczeń umie:

- opowiedzieć o panowaniu Wettinów – Augusta II Mocnego i Augusta III – w Rzeczypospolitej;
- przedstawić konsekwencje ingerencji rosyjskich i szwedzkich w wewnętrzne sprawy Rzeczypospolitej;
- omówić stosunki Rzeczypospolitej z sąsiednimi państwami;
- omówić znaczenie traktatu trzech czarnych orłów;
- przedstawić postać Stanisława Leszczyńskiego i jego starania

o polską koronę;

- wyjaśnić genezę powiedzeń: „od Sasa do Lasa”, „za króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa”;
- omówić zjawiska świadczące o poprawie sytuacji gospodarczej oraz rozwoju kultury i nauki w Rzeczypospolitej czasów saskich.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki ingerencji państw ościennych w wewnętrzne sprawy Rzeczypospolitej;
- narastający kryzys polityczny i osłabienie pozycji Rzeczypospolitej na arenie międzynarodowej.

9. Świat w XVIII wieku – powstanie Stanów Zjednoczonych i rewolucja francuska

Uczeń zna i rozumie pojęcia: bostońska herbatka, *Deklaracja niepodległości*, konstytucja, Bastylia, stan trzeci, *Deklaracja praw człowieka i obywatela*, gilotyna, jakobini.

Uczeń umie:

- omówić sytuację kolonii brytyjskich w Ameryce Północnej;
- przedstawić etapy walki o niepodległość Stanów Zjednoczonych;
- wymienić Polaków walczących po stronie kolonistów o niepodległość Stanów Zjednoczonych;
- przedstawić republikański ustrój Stanów Zjednoczonych;
- opowiedzieć o przebiegu rewolucji we Francji – wskazać zmiany w sposobie sprawowania rządów (od monarchii absolutnej do dyktatoratu).

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki rewolucji we Francji;
- wpływ myśli oświeceniowej na rewolucję we Francji i system sprawowania rządów w Stanach Zjednoczonych.

10. Rzeczpospolita w czasach stanisławowskich

Uczeń zna i rozumie pojęcia: konfederacja barska, Szkoła Rycerska, Komisja Edukacji Narodowej, sejm czteroletni (Sejm Wielki), *Konstytucja 3 maja*, konfederacja targowicka, powstanie kościuszkowskie, *Uniwersał połaniecki*.

Uczeń umie:

- przedstawić okoliczności wyboru Stanisława Augusta Poniatowskiego na króla;
- omówić reformy doby stanisławowskiej;
- opisać konfederację barską i I rozbiór Polski;
- przedstawić próby ratowania Rzeczypospolitej po I rozbiórze;
- podać przykłady ingerencji Rosji w wewnętrzne sprawy Polski;
- wymienić postanowienia *Konstytucji 3 maja*;
- omówić konfederację targowicką i powstanie kościuszkowskie;
- omówić II i III rozbiór Polski;
- wskazać na mapie kolejne straty terytorialne ponoszone przez Rzeczpospolitą;
- scharakteryzować polskie oświecenie;
- wskazać przykłady dzieł sztuki i architektury epoki stanisławowskiej.

Uczeń rozumie:

- politykę państw ościennych, która doprowadziła do rozbiórów Polski;
- przyczyny wewnętrzne i zewnętrzne rozbiórów Polski.

11. Epoka napoleońska

Uczeń zna i rozumie pojęcia: konsul, cesarz Francuzów, *Kodeks Napoleona*, Legiony Polskie we Włoszech, Księstwo Warszawskie, Wielka Armia, bitwa narodów.

Uczeń umie:

- opisać objęcie władzy we Francji przez Napoleona i reformy czasów konsulatów;
- przedstawić drogę Francji do dominacji w Europie;

- z wykorzystaniem mapy przeanalizować zmiany granic w Europie w okresie napoleońskim;
- omówić politykę Napoleona w stosunku do Polaków na przykładzie Legionów Polskich i Księstwa Włocławskiego

przedstawić wojnę Napoleona z Rosją i ostateczną klęskę cesarza Francuzów.

Uczeń rozumie:

- przyczyny zwycięstw i klęski Napoleona Bonapartego;
- stosunek Polaków do Napoleona;
- zmiany polityczne, społeczne i gospodarcze, które zaszły w Europie w okresie napoleońskim.

KLASA 7

1. Europa po kongresie wiedeńskim

Uczeń zna i rozumie pojęcia: kongres wiedeński, „tańczący kongres”, legitymizm, restauracja, równowaga sił, Święte Przymierze, liberalizm, konserwatyzm.

Uczeń umie:

- omówić postanowienia kongresu wiedeńskiego i przedstawić zasady, którymi kierowano się w czasie jego prac;
- scharakteryzować cele i zasady działania Świętego Przymierza;
- wskazać przeciwników i zwolenników porządku wiedeńskiego;
- wymienić wynalazki i nowe gałęzie przemysłu oraz opowiedzieć o ich wpływie na życie codzienne ludzi w pierwszej połowie XIX wieku.

Uczeń rozumie:

- zmiany wprowadzone przez kongres wiedeński;
- przyczyny powołania Świętego Przymierza i jego znaczenie dla Polaków walczących o odzyskanie niepodległości;
- przyczyny i skutki rewolucji przemysłowej oraz jej wpływ na wszystkie dziedziny życia ludzi.

2. Ziemie polskie w pierwszej połowie XIX wieku

Uczeń zna i rozumie pojęcia: Królestwo Polskie, opozycja legalna i opozycja nielegalna, Wielka Emigracja, powstanie listopadowe, powstanie krakowskie, Wielkie Księstwo Poznańskie, praca organiczna, Rzeczpospolita Krakowska.

Uczeń umie:

- przedstawić postanowienia kongresu wiedeńskiego w sprawie ziem polskich;
- wskazać na mapie podziały ziem polskich po kongresie wiedeńskim;
- opowiedzieć o ustroju, gospodarce, kulturze i edukacji w Królestwie Polskim doby konstytucyjnej;
- podać przyczyny powstania legalnej i nielegalnej opozycji w Królestwie Polskim;
- opowiedzieć o przebiegu powstania listopadowego;
- przedstawić ugrupowania Wielkiej Emigracji oraz jej znaczenie polityczne i kulturalne;
- przedstawić ruch spiskowy w kraju;
- opisać sytuację Polaków w zaborach pruskim, austriackim i rosyjskim po powstaniu listopadowym;
- przedstawić przebieg powstania krakowskiego.

Uczeń rozumie:

- znaczenie kongresu wiedeńskiego dla sprawy polskiej;
- przyczyny ukształtowania się opozycji w Królestwie Polskim;
- przyczyny i skutki: powstania listopadowego, Wielkiej Emigracji, powstania krakowskiego.

3. Europa i ziemie polskie w okresie Wiosny Ludów

Uczeń zna i rozumie pojęcia: Wiosna Ludów, porządek wiedeński.

Uczeń umie:

- opisać Wiosnę Ludów we Francji, w Prusach, na Węgrzech, we Włoszech;

- wskazać na mapie państwa, w których doszło do wystąpień w latach 1848–1849;
- scharakteryzować cele i konsekwencje ruchów rewolucyjnych i wystąpień powstańczych w okresie Wiosny Ludów;
- przedstawić przyczyny i skutki wystąpień na ziemiach polskich w okresie Wiosny Ludów.

Uczeń rozumie:

- przyczyny, które doprowadziły do wystąpień przeciw porządkowi wiedeńskiemu;
- różnice w przyczynach Wiosny Ludów w różnych krajach.

4. Powstanie styczniowe

Uczeń zna i rozumie pojęcia: odwilż posewastopolska, Biali, Czerwoni, branka partyzancka, noc apuchtinowska, uwłaszczenie chłopów, ukaz uwłaszczeniowy.

Uczeń umie:

- przedstawić sytuację polityczno-społeczną w zaborze rosyjskim w czasie odwilży posewastopolskiej;
- opowiedzieć o przebiegu powstania styczniowego;
- scharakteryzować sposób prowadzenia walki przez powstańców styczniowych;
- opisać działalność Rządu Narodowego;
- przedstawić działania Romualda Traugutta;
- wymienić represje stosowane przez carat wobec Polaków po powstaniu styczniowym.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki odwilży posewastopolskiej;
- różnice między Białymi, Czerwonymi i Aleksandrem Wielopolskim w podejściu do kwestii niepodległości Polski;
- przyczyny i skutki powstania styczniowego.

5. Europa i świat w drugiej połowie XIX i na początku

XX wieku

Uczeń zna i rozumie pojęcia: Czerwony Krzyż, wyprawa tysiąca, „żelazny kanclerz”, wojna secesyjna, Unia, Konfederacja, abolicja, monarchia dualistyczna, socjalizm, nacjonalizm.

Uczeń umie:

- przedstawić etapy jednoczenia Włoch;
- scharakteryzować rolę Królestwa Sardynii (Piemontu) w procesie jednoczenia Włoch;
- opisać proces jednoczenia Niemiec pod przewodnictwem Prus;
- opisać powstanie dualistycznej monarchii austro-węgierskiej;
- opisać sytuację w Stanach Zjednoczonych w połowie XIX wieku;
- opisać przyczyny i przebieg wojny secesyjnej;
- wymienić nowe idee polityczne drugiej połowy XIX wieku;
- opisać powstanie kultury masowej oraz przemiany obyczajowe w drugiej połowie XIX wieku;
- opisać ekspansję kolonialną oraz wskazać jej najważniejszych uczestników.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki jednoczenia Włoch i zjednoczenia Niemiec;
- przyczyny i skutki wojny secesyjnej;
- znaczenie zjednoczenia Niemiec dla sytuacji międzynarodowej w Europie i na świecie;
- rolę Ottona von Bismarcka w procesie zjednoczenia Niemiec;
- okoliczności powstania dualistycznej monarchii austro-węgierskiej;
- przyczyny i konsekwencje zaangażowania państw europejskich w ekspansję kolonialną.

6. Ziemie polskie pod zaborami na przełomie XIX i XX wieku

Uczeń zna i rozumie pojęcia: Kulturkampf, germanizacja, rugi pruskie, rusyfikacja, Uniwersytet Latający, autonomia galicyjska, galicyjska bieda, trójjolaizm, praca organiczna, rewolucja 1905 roku, świadomość narodowa, orientacja prorosyjska, orientacja proaustriacka.

Uczeń umie:

- opowiedzieć o sytuacji Polaków pod zaborami na przełomie XIX i XX wieku;
- wskazać różnice w polityce trzech zaborców wobec Polaków;
- przedstawić formy walki Polaków z wynarodowieniem;
- omówić postawy Polaków wobec zaborców;
- przedstawić powstawanie pierwszych partii politycznych na ziemiach polskich;
- wskazać różnice między programami polskich partii politycznych;
- omówić przebieg rewolucji 1905 roku;
- porównać postawy Polaków wobec zbliżającej się wojny;
- przeanalizować główne założenia orientacji prorosyjskiej i proaustriackiej;
- wskazać czołowe postaci orientacji prorosyjskiej i proaustriackiej.

Uczeń rozumie:

- różnice w podejściu władz trzech państw zaborczych w stosunku do Polaków;
- przyczyny i skutki rewolucji 1905 roku;
- różne podejście do kwestii niepodległości Polski – kształtowanie się różnych postaw Polaków wobec trzech państw zaborczych;
- formowanie się nowoczesnej polskiej tożsamości narodowej.

7. I wojna światowa

Uczeń zna i rozumie pojęcia: trójprzymierze, trójporozumienie (ententa), państwa centralne, zamach w Sarajewie, wojna pozycyjna, wojna manewrowa, rewolucja lutowa, komunizm, bolszewicy, rewolucja październikowa (przewrót bolszewicki).

Uczeń umie:

- przedstawić kształtowanie się dwóch wrogich bloków polityczno-militarnych i wskazać ich cele;
- omówić przebieg I wojny światowej;
- wskazać na mapie państwa centralne i państwa ententy;
- omówić specyfikę działań wojennych w latach 1914–1918;
- opowiedzieć o dwóch rewolucjach i wojnie domowej w Rosji oraz wskazać konsekwencje tych wydarzeń;
- przedstawić wpływ I wojny światowej na rozwój technologii.

Uczeń rozumie:

- przyczyny powstania dwóch bloków polityczno-militarnych;
- przyczyny wybuchu I wojny światowej;
- przyczyny i skutki dwóch rewolucji w Rosji.

8. Sprawa polska w czasie I wojny światowej

Uczeń zna i rozumie pojęcia: *Akt 5 listopada*, orędzie prezydenta Woodrowa Wilsona, deklaracja wersalska.

Uczeń umie:

- opowiedzieć o stosunku ententy i państw centralnych do sprawy polskiej;
- omówić orędzie prezydenta Woodrowa Wilsona i konsekwencje tego wystąpienia;
- przedstawić polski wysiłek zbrojny w czasie I wojny światowej na ziemiach polskich i innych obszarach;
- omówić działania dyplomatyczne polskich polityków w okresie I wojny światowej.

Uczeń rozumie:

- zainteresowanie państw zaborczych sprawą polską;
- znaczenie 13. punktu orędzia prezydenta Wilsona dla Polaków;

- znaczenie polskiego wysiłku zbrojnego i działań dyplomatycznych dla niepodległości Polski.

9. Europa i świat po I wojnie światowej

Uczeń zna i rozumie pojęcia: konferencja paryska, traktat wersalski, Liga Narodów, totalitaryzm, faszyzm, nazizm, kolektywizacja, noc kryształowa, obóz koncentracyjny, łagier, czarne koszule, Führer, duce.

Uczeń umie:

- omówić następstwa I wojny światowej w życiu społecznym, gospodarczym i kulturze
- przedstawić postanowienia traktatu wersalskiego;
- omówić genezę i działanie Ligi Narodów;
- przedstawić postanowienia traktatów w Rapallo i Locarno;
- przedstawić totalitarny charakter III Rzeszy, ZSRS, Włoch.

Uczeń rozumie:

- skutki traktatów – wersalskiego, w Rapallo i Locarno;
- przyczyny powstania państw totalitarnych w XX wieku;
- zmiany, jakie zaszły w następstwie I wojny światowej w kulturze i życiu społecznym.

10. Kształtowanie się odrodzonego państwa polskiego (1918–1922)

Uczeń zna i rozumie pojęcia: mała konstytucja, plebiscyt, Bitwa Warszawska, Cud nad Wisłą, pokój ryski, „bunt” generała Żeligowskiego.

Uczeń umie:

- omówić formowanie się polskich ośrodków władzy;
- wskazać różnice między koncepcjami Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego dotyczącymi kształtu granic odrodzonej Polski;
- przedstawić proces formowania się granic II Rzeczypospolitej i opowiedzieć o czynnikach, które miały na niego wpływ;
- sytuować na mapie: powstanie wielkopolskie, powstania śląskie, Bitwę Warszawską, Wileńszczyznę, obszary plebiscytowe;
- ocenić wysiłek Polaków związany z walką o granice odrodzonej Polski.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki powstania wielkopolskiego i powstań śląskich;
- przyczyny przegranej przez Polskę plebiscytów;
- znaczenie „buntu” generała Żeligowskiego;
- znaczenie Bitwy Warszawskiej dla losów Polski i Europy.

11. II Rzeczpospolita – ustrój i polityka

Uczeń zna i rozumie pojęcia: konstytucja marcowa, przewrót majowy, sanacja, konstytucja kwietniowa, polityka równowagi.

Uczeń umie:

- omówić trudności odrodzonej Polski związane ze skutkami zaborów i I wojny światowej;
- przedstawić system sprawowania rządów w II Rzeczypospolitej na przykładzie konstytucji marcowej;
- wskazać pierwszego prezydenta odrodzonej Polski;
- omówić przewrót majowy i rządy sanacji;
- omówić zmiany ustrojowe związane z wprowadzeniem konstytucji kwietniowej;
- omówić polską politykę zagraniczną – wskazać sojuszników II Rzeczypospolitej.

Uczeń rozumie:

- trudności polityczne, gospodarcze i społeczne II Rzeczypospolitej w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości;
- zmiany polityczne wprowadzone przez obóz sanacyjny;
- przyczyny i skutki koncepcji polityki zagranicznej prowadzonej przez rządy II Rzeczypospolitej.

12. II Rzeczpospolita – społeczeństwo i gospodarka

Uczeń zna i rozumie pojęcia: wojna celna z Niemcami, COP,

magistrala węglowa.

Uczeń umie:

- wymienić narody zamieszkujące II Rzeczpospolitą;
- wymienić grupy wyznaniowe II Rzeczypospolitej;
- opowiedzieć o stosunkach między mniejszościami narodowymi a Polakami w okresie międzywojennym;
- przedstawić wpływ wielkiego kryzysu na gospodarkę Polski;
- wskazać osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej;
- przedstawić rozwój kultury, nauki i techniki w II Rzeczypospolitej.

Uczeń rozumie:

- źródła i skutki konfliktów narodowościowych i religijnych w II Rzeczypospolitej;
- wpływ wielkiego kryzysu na sytuację gospodarczą Polski.

13. Geneza II wojny światowej

Uczeń zna i rozumie pojęcia: państwa Osi, anszlus, układ monachijski, pakt Ribbentrop–Mołotow.

Uczeń umie:

- przedstawić politykę prowadzoną przez Japonię na Dalekim Wschodzie;
- opisać wojnę domową w Hiszpanii oraz agresję Włoch na Abisynię i Albanie;
- opowiedzieć o polityce III Rzeszy wobec Austrii i Czechosłowacji;
- wymienić sojuszników państw Osi;
- omówić politykę państw Europy Zachodniej wobec ekspansywnych działań III Rzeszy;
- przedstawić założenia paktu Ribbentrop–Mołotow.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki polityki zagranicznej państw Osi;
- konsekwencje polityki Wielkiej Brytanii i Francji wobec III Rzeszy;
- zagrożenia wynikające dla Polski z paktu Ribbentrop–Mołotow.

KLASA 8

1. Wojna obronna Polski w 1939 roku

Uczeń zna i rozumie pojęcia: gwarancje brytyjskie, wojna obronna, dziwna wojna.

Uczeń umie:

- omówić znaczenie porozumień Polski z sojusznikami oraz paktu Ribbentrop–Mołotow;
- przedstawić przygotowania Polski do zbliżającej się wojny;
- opowiedzieć o działaniach zbrojnych w okresie wojny obronnej 1939 roku • wskazać miejsca bohaterskich walk Polaków w okresie wojny obronnej 1939 roku.

Uczeń rozumie:

- skutki niewywiązania się Wielkiej Brytanii i Francji ze zobowiązań sojuszniczych wobec Polski;
- konsekwencje ataku ZSRS na Polskę;
- postawy Polaków w okresie wojny obronnej.

2. II wojna światowa – działania militarne i polityka międzynarodowa

Uczeń zna i rozumie pojęcia: państwo Vichy, bitwa o Anglię, wilcze stada, Enigma, bomba atomowa, obóz koncentracyjny, obóz zagłady, getto, Holokaust, wielka trójka, *Karta atlantycka*, koalicja antyhitlerowska.

Uczeń umie:

- przedstawić działania militarne okresu II wojny światowej i wskazać ich przebieg na mapie;
- wymienić miejsca najważniejszych bitew II wojny światowej;
- wskazać państwa zajęte przez III Rzeszę, Japonię i ZSRS;
- opowiedzieć o polityce III Rzeszy wobec ziem okupowanych – zagładzie Żydów i Romów, eksterminacji ludności cywilnej;

- omówić konferencje wielkiej trójki oraz wymienić ich postanowienia.

Uczeń rozumie:

- przyczyny zwycięstw państw Osi w pierwszych latach II wojny światowej;
- przyczyny klęski państw Osi;
- zmiany, jakie zaszły w technice wojennej w okresie II wojny światowej;
- znaczenie konferencji wielkiej trójki dla kształtu powojennego świata;
- bezpośrednie skutki II wojny światowej.

3. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką

Uczeń zna i rozumie pojęcia: Generalne Gubernatorstwo, ziemie włączone do III Rzeszy, łapanka, akcja AB, Polskie Państwo Podziemne, Armia Krajowa, plan „Burza”, powstanie warszawskie.

Uczeń umie:

- opowiedzieć o polityce okupantów niemieckich i sowieckich wobec ludności ziem polskich;
- wymienić przykłady zbrodni niemieckich i sowieckich popełnionych na polskich obywatelach;
- wskazać na mapie ziemie polskie pod okupacją niemiecką i sowiecką;
- przedstawić działania Polskiego Państwa Podziemnego;
- omówić walkę zbrojną Polaków z okupantami;
- przedstawić przyczyny i skutki konfliktu polsko-ukraińskiego na Kresach Wschodnich;
- opowiedzieć o powstaniu warszawskim i ocenić postawę aliantów wobec powstania.

Uczeń rozumie:

- konsekwencje polityki okupantów wobec Polaków;
- podjęcie decyzji o realizacji planu „Burza” i wybuchu powstania warszawskiego;
- różne postawy Polaków w okresie wojny i okupacji.

4. Sprawa polska w czasie II wojny światowej

Uczeń zna i rozumie pojęcia: rząd na wychodźstwie, układ Sikorski–Majski, katastrofa w Gibraltarze, zbrodnia katyńska.

Uczeń umie:

- omówić powstanie i działalność polskiego rządu na wychodźstwie;
- opowiedzieć o układzie Sikorski–Majski i jego konsekwencjach;
- przedstawić stosunki między ZSRS a polskim rządem w Londynie;
- wskazać decyzje wielkiej trójki odnoszące się do Polski;
- wymienić i wskazać na mapie miejsca walk Polaków poza granicami kraju.

Uczeń rozumie:

- przyczyny zerwania stosunków między polskim rządem w Londynie a ZSRS;
- konsekwencje postanowień wielkiej trójki dla Polski.

5. Świat po II wojnie światowej

Uczeń zna i rozumie pojęcia: Organizacja Narodów Zjednoczonych, zimna wojna, Układ Warszawski, Organizacja Paktu Północnoatlantyckiego, mur berliński, powstanie węgierskie, kryzys kubański, Praska Wiosna, dekolonizacja, rewolucja kulturalna, Unia Europejska, dzieci kwiaty.

Uczeń umie:

- wskazać skutki II wojny światowej;
- opowiedzieć o rozpadzie koalicji antyhitlerowskiej i zimnej wojnie;
- omówić powstanie dwóch państw niemieckich;
- przedstawić kształtowanie systemu tzw. demokracji ludowej w państwach podporządkowanych ZSRS;
- przedstawić genezę i cele Układu Warszawskiego oraz

NATO;

- omówić wydarzenia, do których doszło na Węgrzech w 1956 roku i w Czechosłowacji w 1968 roku;
- z wykorzystaniem mapy przedstawić procesy dekolonizacji;
- wymienić i opisać konflikty zbrojne, do których doszło w okresie zimnej wojny;
- przedstawić zmiany zachodzące w Chinach po II wojnie światowej;
- opowiedzieć o procesie rozpadu bloku sowieckiego i ZSRS;
- przedstawić genezę i etapy rozwoju Unii Europejskiej;
- opowiedzieć o zmianach społecznych i kulturalnych zachodzących po II wojnie światowej.

Uczeń rozumie:

- przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej • konsekwencje rywalizacji między ZSRS i Stanami Zjednoczonymi;
- przyczyny i skutki rozpadu bloku sowieckiego i ZSRS;
- konsekwencje procesu integracji europejskiej.

6. Początki systemu komunistycznego i okres stalinowski w Polsce

Uczeń zna i rozumie pojęcia: Polska Partia Robotnicza, Polska Zjednoczona Partia Robotnicza, *Manifest PKWN*, reforma rolna, referendum ludowe, podziemie niepodległościowe, żołnierze niezłomni (wyklęci), terror stalinowski, powstanie poznańskie 1956 roku, polski Październik 1956 roku.

Uczeń umie:

- opowiedzieć o przejęciu władzy w Polsce przez komunistów;
- przedstawić postawy polskiego społeczeństwa wobec formujących się komunistycznych władz;
- omówić politykę komunistów wobec opozycji;
- scharakteryzować system stalinowski w Polsce – terror, przemiany polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe;
- opowiedzieć o poznańskim Czerwcu i wydarzeniach Października 1956 roku.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki objęcia władzy w Polsce przez komunistów;
- zmiany zachodzące w Polsce w okresie stalinowskim w różnych dziedzinach życia;
- przyczyny wystąpień społecznych w 1956 roku.

7. Polska w latach 1957–1981

Uczeń zna i rozumie pojęcia: mała stabilizacja, orędzie biskupów polskich do biskupów niemieckich, Marzec 1968 roku, Grudzień 1970 roku, Czerwiec 1976 roku, Komitet Obrony Robotników, Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”.

Uczeń umie:

- omówić i porównać rządy Władysława Gomułki i Edwarda Gierka;
- przedstawić przejawy niezadowolenia społeczeństwa z polityki komunistycznych władz;
- wskazać przykłady buntu Polaków wobec komunistycznych władz;
- przedstawić kształtowanie się opozycji demokratycznej w PRL;
- omówić rolę Jana Pawła II w przemianach zachodzących w Polsce;
- opowiedzieć o narodzinach i działaniach Solidarności.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki działalności politycznej i gospodarczej komunistycznych władz w Polsce;
- przyczyny i następstwa buntów polskiego społeczeństwa wobec komunistycznych władz.

8. Polska w latach 80. XX wieku

Uczeń zna i rozumie pojęcia: stan wojenny, okrągły stół.

Uczeń umie:

- opowiedzieć o wprowadzeniu stanu wojennego;
- omówić opór społeczny wobec władz po wprowadzeniu stanu wojennego;
- przedstawić zmiany sytuacji politycznej, społecznej i gospodarczej w Polsce w latach 1981–1989;
- omówić obrady okrągłego stołu i wymienić podjęte wówczas ustalenia.

Uczeń rozumie:

- specyfikę kryzysu gospodarczego w Polsce lat 80. XX wieku;
- przyczyny i skutki obrad okrągłego stołu.

9. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie

Uczeń zna i rozumie pojęcia: wybory kontraktowe, reforma Balcerowicza, rząd Mazowieckiego.

Uczeń umie:

- opowiedzieć o przemianach ustrojowych, gospodarczych i społecznych zachodzących w Polsce po 1989 roku;
- przedstawić zmiany w polskiej polityce zagranicznej po 1989 roku;
- opowiedzieć o przystąpieniu Polski do NATO i Unii Europejskiej.

Uczeń rozumie:

- przyczyny i skutki zmian wprowadzanych w Polsce po 1989 roku;
- konsekwencje przystąpienia Polski do NATO i Unii Europejskiej.